

Pedagoška djelatnost
Hrvatskoga povijesnog muzeja

Radna bilježnica uz izložbu

EL SHATT

Zbjeg iz Hrvatske u pustinji Sinaja, Egipat, 1944. – 1946.

Radna bilježnica za djecu i mlade tiskana je povodom obilježavanja Međunarodnog dana muzeja, 18. svibnja 2008. Namijenjena je učenicima 8. razreda osnovne škole, 4. razreda gimnazije i 2. razreda strukovnih srednjih škola u čijim se programima obrađuje tema Drugoga svjetskog rata.

HRVATSKI POVIJESNI MUZEJ
Matoševa 9, Zagreb
www.hismus.hr

El Shatt manje je poznata priča o životu naših ljudi, većinom iz Dalmacije, u **izbjeglištvu** u egipatskoj pustinji za vrijeme **Drugoga svjetskog rata**. No ona je puno više od toga. To je priča o životu čovjeka izdvojenog iz svog zavičaja, njegovoj prilagodbi na život u izbjeglištvu sa svim nedaćama koje takav život nosi. To je priča o pobjedi čovjeka nad prirodom, očuvanju i isticanju hrvatskoga identiteta, kulture i jezika, o upornosti, želji za životom i nadi za povratak u domovinu.

Izbjeglištvo kao jedan od oblika **migracije** (seobe, prostorne pokretljivosti stanovništva) predmet je istraživanja demografije (znanosti o stanovništvu neke zemlje ili kraja), čijim se rezultatima i saznanjima uvelike koristi povijesna znanost.

Migracije stanovništva mogu uzrokovati različiti čimbenici od ratnih, političkih, socijalnih i ekonomskih do elementarnih nepogoda pri čemu valja razlikovati tri kategorije migranata: izbjeglice, prognanike i iseljenike. Povijest hrvatskih zemalja bilježi različite oblike i uzroke migracija, od turskih ratova od 16. do 18. st. do prekooceanskih iseljavanja početkom 20. stoljeća uslijed ekonomske krize do ratnih i političkih migracija u vrijeme Prvoga i Drugoga svjetskog rata i u najnovije doba, Domovinskog rata, a koje su trajno utjecale na današnju demografsku sliku Hrvatske.

IZBJEGLICA = onaj koji je izbjegao iz svoje domovine ili stalnog prebivališta
PROGNANIK = onaj koji je prognan, koji se nalazi u progonstvu, izgnanik
ISELJENIK = onaj koji je za stalno mjesto života odabrao neku drugu zemlju

Neka ti ova radna bilježnica posluži kao vodič u razgledavanju izložbe „El Shatt – zbjeg iz Hrvatske u pustinji Sinaja, Egipat (1944. – 1946.)“, te bude koristan ilustrativni priručnik o jednoj povijesnoj epizodi iz vremena Drugoga svjetskog rata.

Izložba ti putem raznovrsne **originalne** muzejske građe koja se čuva u Hrvatskom povijesnom muzeju kao i posuđene građe iz drugih muzejskih institucija i arhiva te iz privatnih ostavština, omogućuje uvid u organizaciju života u izbjegličkom logoru El Shatt. U tri tematske cjeline doznat ćeš o:

- I. nastanku logora (put izbjeglica i osnivanje logora)
- II. logoru El Shatt (o životu žena, djece i starca u logoru, organizaciji života i rada, kulturnom i vjerskom životu)
i
- III. repatrijaciji (povratak u domovinu).

Uvidom u **originalne predmete**, od onih svakodnevnih, uporabnih do onih s umjetničkom vrijednošću, otkrit ćeš **originalnost ideja** ljudi u izbjeglištvu koje svjedoče o njihovoj dovitljivosti i snalažljivosti da, u nemogućim uvjetima života, iz ničega stvore nešto, zahvaljujući svojoj upornosti i sposobnosti.

Ključne riječi: izbjeglištvo, Drugi svjetski rat

Što: izbjeglički logor

Tko: žena, djeca i starci te ranjenici iz Dalmacije, Primorja i Like

Kada: veljača 1944. – ožujak 1946.

Gdje: Egipat

Napadom Njemačke na Poljsku 1. rujna 1939. započeo je Drugi svjetski rat. Hrvatske zemlje nalazile su se tada u okviru Kraljevine Jugoslavije čija je vlada, nakon njemačkog napada u travnju 1941. i potpisivanja kapitulacije, s kraljem Petrom II. Karađorđevićem otišla u inozemstvo. 10. travnja 1941. na području hrvatskih zemalja i dijelom na području Bosne i Hercegovine proglašena je Nezavisna Država Hrvatska pod okriljem nacističke Njemačke i fašističke Italije. Istovremeno u zemlji sve više jača predratni antifašistički pokret. Organizacijom i provođenjem narodnooslobodilačke borbe rukovodi Komunistička partije Jugoslavije koja na teritoriju pod kontrolom partizanskih jedinica formira ilegalne političke organe vlasti stvarajući temelje buduće nove Jugoslavije.

Iskrcavanjem Saveznika na Siciliju (10. srpnja 1943.) i kapitulacijom Italije (8. rujna 1943.) dolazi do promjene ratnog tijeka Drugoga svjetskog rata u korist Saveznika. Ti su događaji imali neposredan odjek u Dalmaciji, koju je nakon proglašenja NDH anektirala Italija. Partizanske jedinice tada nakratko oslobađaju Dalmaciju, Istru i Hrvatsko primorje, ali se ubrzo, pred nadolazećom njemačkom ofenzivom povlače na dalmatinske otoke povlačeći sa sobom i lokalno civilno stanovništvo. Na Visu, kao posljednjem dalmatinskom otoku pod kontrolom partizanskih jedinica, nalazilo se oko 40 000 izbjeglica koje je čekao put u nepoznato. Oni su tijekom pet mjeseci brodovima evakuirani u južnu Italiju, a potom već dio u Sinajsku pustinju u Egipat gdje su proveli gotovo dvije godine u izbjeglištvu.

Ondje su stvorili **platneni grad** ili **grad u pijesku** koji je imao ulice, kućne brojeve, kanalizaciju, javne kupaonice, javnu kuhinju, škole, bolnicu, groblje i crkvu, poštanske urede, kazalište, pjevačke zborove, sportske klubove i tisak... sve ono što čini normalan, mirnodopski život.

1. El Shatt sinonim (isto značnica) je za:

- a) grad b) geografski pojam c) izbjeglički logor

2. U kojoj se zemlji nalazi El Shatt:

- a) u Italiji b) u Egiptu c) u Saudijskoj Arabiji

3. Iz kojih sve hrvatskih mjesta, kotareva dolaze

izbjeglice? (Prouči elektroničku prezentaciju odabranih listova iz *Prijepisa alfabetske kartoteke popisa zbjega prema stanju knjiga popisa na dan 1. veljače 1945.* čiji se original čuva u Državnom arhivu u Splitu)

Koje je to područje Hrvatske?

Odmah po dolasku u zbjeg vršio se popis izbjeglica od strane Savezničke komande zbjega. Svaki je dobio malu pločicu s registarskim brojem koja se nosila oko vrata ili na ruci.

4. Koje je godine formiran izbjeglički logor?

- a) 1941. b) 1944. c) 1991.

Suvremenici i historiografija zbjeg nazivaju **jugoslavenskim ili partizanskim zbjegom**, budući da je bio vođen, organiziran i međunarodno predstavljan od strane Komunističke partije Jugoslavije. Zbjeg je činilo civilno stanovništvo uglavnom iz srednje Dalmacije i dijelom Zagore, čiji su članovi obitelji bili u partizanima, te žene, djeca i stari koji su stjecajem ratnih okolnosti bili prisiljeni napustiti svoje domove. Kako je većina izbjeglica bila iz područja Dalmacije nerijetko se naziva i **dalmatinskim zbjegom**.

I. PUT U NEPOZNATO

5. Koji dalmatinski otok, kao posljednji otok pod kontrolom partizanskih jedinica, postaje tranzitna stanica izbjeglica?

Otok postaje glavna sabirna stanica Narodnooslobodilačke vojske Jugoslavije za prihvatanje i daljnju evakuaciju izbjeglica. S njega su evakuirani i svi mještani jer postaje vojnom, pomorskom i zrakoplovnom bazom sa sjedištem Glavnog štaba NOP-a s Josipom Brozom Titom na čelu. Tu se u lipnju i kolovozu 1944. Tito sastao s Ivanom Šubašićem, predsjednikom Vlade Kraljevine Jugoslavije u izbjeglištvu radi dogovora o formiranju jedinstvene Vlade nove poslijeratne Jugoslavije.

6. Nadopuni!

Talijanska luka Bari postaje pomorska baza narodnooslobodilačke vojske za prihvatanje i slanje materijalne vojne pomoći partizanskim jedinicama u zemlji. Prebacivanju civilnog stanovništva s otoka Visa prethodila je tzv. „divlja“ vojna misija u Bari brodom _____ (vidi maketu), bez službenog odobrenja zapovjedničkog vrha NOP-a. Cilj joj je bio uspostaviti kontakt sa savezničkim snagama na Sredozemlju u vezi prihvata i smještaja izbjeglica. Odlučeno je da se izbjeglice s Visa brodovima prebace u izbjegličke logore u _____ (koju zemlju) no kako su se tamo još vodile borbe, izbjeglice se upućuju u _____.

7. Opiši postupak prema izbjeglicama u Italiji.

EGIPAT – sinajska pustinja

Iz sigurnosnih razloga putovalo se noću budući da su se na području Italije i Sredozemlja još uvijek vodile ratne operacije. Stoga su konvoji bili praćeni savezničkim zrakoplovima, podmornicama te torpednim brodovima i krstaricama. Neizvjesnost putovanja pratila je izbjeglice cijelo vrijeme.

Krajnje odredište bila je egipatska pustinja na poluotoku Sinaja. Tamo su se već nalazili sačuvani objekti (dvije zidane i dvije limene zgrade) nekadašnjeg britanskog pozadinskog vojnog logora pod zapovjedništvom generala Montgomeryja, koji je rukovodio ratnim operacijama na afričkom bojištu. Nakon bitke kod El Alameina krajem 1943. njemačke snage prisiljene su na povlačenje, te područje postaje sigurnim za prihvati izbjeglica iz europskih zemalja.

8. Pronađi ovu kartu na izložbi i na naznačena mjesta napiši nazive triju izbjegličkih kompleksa u Egiptu.

U Egiptu se formiralo ukupno sedam izbjegličkih logora međusobno udaljenih i po nekoliko stotina kilometara. Najveći je bio logor El Shatt, smješten uz Sueski kanal, po kojemu je cijeli zbjeg dobio ime.

9. Što misliš zašto se logor naziva šatorskim gradom ili gradom u pijesku?

Logori su bili podijeljeni u rajone (organizacijske jedinice), a rajoni na šatore. Jednu stambenu jedinicu činila su dva spojena šatora u kojemu je boravilo oko 20 ljudi. Izbjeglice iz istog grada, otoka, kraja bili su zajedno grupirani, smješteni u iste rajone i logore, zadržavajući na taj način osjećaj sigurnosti i zajedništva.

10. Promatrajući odabrane izložbene fotografije opiši u kakvim su prirodnim uvjetima živjeli:

Znate li da je razlika između noćne i dnevne temperature u pustinji i do 40 stupnjeva. I dok su danju prevladavale nesnosne vrućine (i do 50° C), noću je bilo izrazito hladno. Posebice je nepovoljno bilo kada je zapuhao suhi južni vjetar zvan *gibli* dižući i kovitlajući pijesak čija su sitna zrnca poput prašine prodirala u sve pukotine i pore. Upravo su takve pješčane oluje harale Sinajskom pustinjom u vrijeme kada su pristizale prve grupe izbjeglica (od siječnja do travnja) koje je nakon iscrpna putovanja dočekala negostoljubiva strana pustinje. Uza to logor El Shatt bio je smješten na „krivoj“, pustinjskoj strani kanala koji se nalazi na azijskom kontinentu, dok je afrička strana imala povoljniju klimu i obitavala zelenilom palmi i datulja.

11. Pod čijom se vojnom upravom nalazio zbjeg?

- a) američkom
- b) britanskom
- c) Vladom Kraljevine Jugoslavije u izbjeglištvu

U početku je odnos britanskih vojnih organa nadležnih za logor bio neprimjeren i gotovo neprijateljski raspoložen prema izbjeglicama.

Razlog tomu bila je vojna i politička podrška Saveznika izbjegličkoj vladi Kraljevine Jugoslavije i kralju Petra Karađorđevića, te vojna i materijalna podrška četničkom pokretu u zemlji. Upravo je blizina boravka kralja Petra i predstavnika Vlade u Kairu te vojnih snaga Kraljevine Jugoslavije (smještenih u logorima u El Arsihu i Tolumbatu) od kraja rujna 1943. do ožujka 1944. činio položaj partizanskog izbjegličkog logora u El Shattu nepovoljnim. U to vrijeme logor je bio i nekoliko puta bombardiran, na svu sreću bez žrtava, ali zato uz jak psihološki pritisak.

Takav se odnos počeo mijenjati nakon Teheranske konferencije (studeni 1943.) na kojoj su Saveznici priznali djelovanje partizanskog pokreta i odlučili mu pružiti podršku. Zbjeg je u svibnju 1944. došao pod nadležnost civilne organizacije Ujedinjenih naroda za pomoć i obnovu, skraćeno UNRRA.

Saveznici su izbjeglicama osigurali osnovne materijalne uvjete života. Opskrbljivali su ih šatorskom opremom, odjećom, higijenskim priborom, hranom, medicinskim materijalima i dr.

Posebnost izbjegličkog logora bila je sadržana u njegovoj **autonomiji u organizaciji života i rada**, za razliku od logora iz Grčke, Češke ili Poljske koji su bili u blizini i nalazili se pod potpunom kontrolom Saveznika. Svaki segment života od proizvodnje, kulture, tiska, sporta pa do vjerskog života bio je prožet ideologijom partizanskog pokreta. Crvena petokraka zvijezda bila je sveprisutni simbol nove Jugoslavije koju je predstavljao ovaj zbjeg daleko od domovine, promovirajući i upoznavajući međunarodnu javnost s djelovanjem antifašističkog pokreta u zemlji.

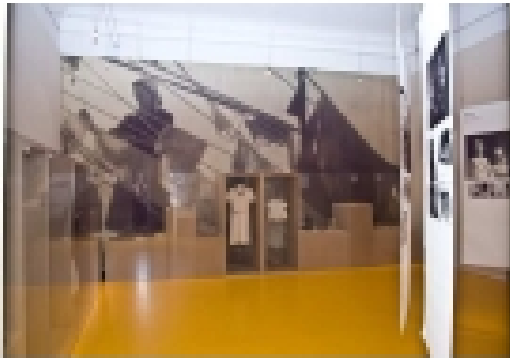
12. Kako se zvalo tijelo koje je vodilo brigu o organizaciji života u zbjegu i formalno predstavljalo cijeli zbjeg?

Na fotografiji je prikazan predsjednik COZ-a Ivo Markić (prvi s desna) sa suradnicima među kojima je Savka Dabčević i don Andro Štambuk, (prvi s lijeva).

13. Nabroji odjele COZ-a i doznat ćeš kako je sve bio organiziran život u zbjegu.

1. _____	4. _____
2. _____	5. _____
3. _____	6. _____

II. LOGOR EL SHATT

ŽENE, DJECA I STARCI

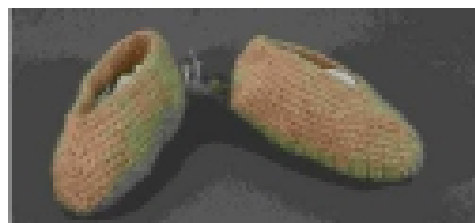
U logoru su većinom bili žene, djeca i starci. Prema podacima iz brošure „1944. godina zbjega iz Jugoslavije u Egipat“, objavljena u siječnju 1945.,

od 26872 osoba u zbjegu je bilo 10,306 djece, 9,901 žena i 6,665 muškaraca.

14. Čime su se žene bavile?

15. Što su sve izrađivale?

16. Čime su se muškarci bavili i time iskazivali povezanost s domovinom? Nabroji predmete koji o tome svjedoče.

RAD

U El Shattu je krajem 1944. godine bio formiran Radni logor u kojem su isprva radili Arapi i indijski vojnici. Nih su ubrzo na vlastitu inicijativu zamijenili izbjeglice. Parola „U radu je spas“ doslovno se shvaćala i u izbjegličkim uvjetima imala je poticajnu ulogu u fizičkom i psihološkom smislu. Do materijala za izradu različitih svakodnevnih predmeta dolazilo se na razne načine.

17. Promotri predmete na izložbi i saznaj od čega su se izrađivali pojedini predmeti. Ispod svake slike pridruži odgovarajući odgovor:

A tkanina za zaštitu od komaraca

B šatorska platna i konopi

C automobilska guma

D konzerve

E drvena građa iz Sueskog kanala

18. Pogledaj predmete, fotografije i dva dokumentarna filma te navedi što se sve izrađivalo u radionicama:

a) _____

b) _____

c) _____

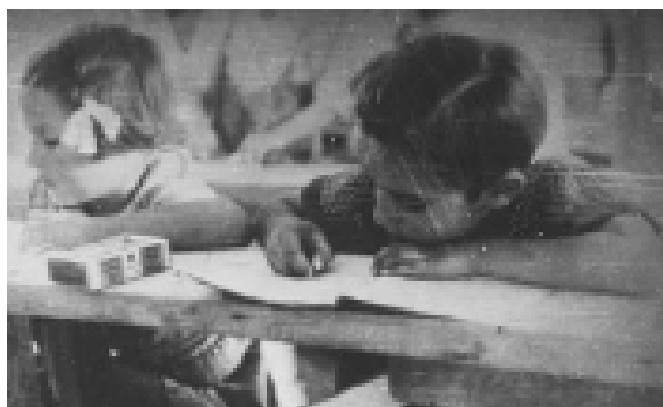

Na temelju vođenih evidencija i izdavanja radnih knjižica izbjeglicama se nakon rata priznavao radni staž i pravo stjecanja mirovine!

O zbjegu svjedoče i dva dokumentarna filma snimljena u suradnji britanskog Ministarstva informiranja i COZ-a pod nazivom "The Star and the Sand" (Zvijezda i pijesak) i "The hundred" (Njih devetsto) čiji se originali nalaze u Imperial War Museumu u Londonu. Film „Njih 900” prikazuje prebacivanje 928 djece iz Like, Korduna i Banije britanskim zrakoplovima na Vis, a potom u Italiju. Prizori iz ova dva filma korištena su u dokumentarnom filmu snimljenom o El Shattu 1987. godine autora Aleksandra Stasenka, splitskog snimatelja i redatelja.

19. Koji su od navedenih filmova autentični, odnosno iz vremena su o kojem svjedoče?

- a) Zvijezda i pijesak
- b) Njih devetsto
- c) Zbjeg 1943.-1946.

OBRAZOVANJE I ŠPORT

Budući da je u zbjegu bilo mnogo djece, već nekoliko dana pri dolasku prvih izbjeglica bilo je organizirano nekoliko vrtića, osnovnih, srednjih i zanatskih škola. U nedostatku bilo kakvih

sredstava za rad za organiziranje nastave, isprva se pisalo prstićima ili štapićem po pijesku, a potom su uz pomoć Crvenog križa stizale olovke i bilježnice. U Kairu je tiskana i *Početnica* 1945., a neke su se i ručno izrađivale ili koristile zidne početnice. Za odrasle su bili organizirani tečajevi za pisanje i čitanje, tečajevi učenja stranih jezika poput engleskog, ruskog pa čak i esperanta, a organizirani su i mnogi praktični tečajevi.

Među mladima posebno se njegovala tjelovježba i sport. Jutarnja gimnastika bila je obvezna, a rezultati su bili pokazani na Prvom omladinskom sletu i na Fiskulturnom danu zbjega 1945. U zbjegu je djelovalo 10 sportskih klubova koji su se međusobno natjecali.

20. Koje su sve aktivnosti bile namijenjene djeci?

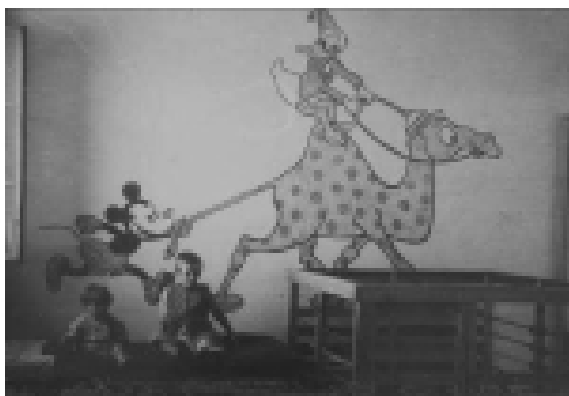
21. Koji je naš poznati nogometni klub 1945. posjetio izbjeglice kako bi im pružio podršku prilikom povratka u domovinu?

ZDRAVSTVO I HIGIJENA

Zbog nepovoljnih klimatskih i higijenskih uvjeta najviše su oboljevala djeca i starije osobe i to od crijevnih bolesti, svraba, povišene temperature, bolesti očiju i grla. Uslijed nedostatka lijekova i iskusnih liječnika, ospice i upala pluća odnijele su živote velikog broja male djece i to najviše u prvoj godini zbjega. Najteži uvjeti života bili su u logoru El Khatadbi koji se zbog toga i raspušta, a žene i djeca upućuju u klimatski povoljniji Tolumbat na obali Sredozemnog mora.

22. Prema natpisima na pločama navedi koji su sve zdravstvene institucije i odjeli bili osnovani u zbjegu.

U jedinoj zidanoj zgradi bila je smještena bolnica koja je imala i odjel rodilište. U zbjegu je rođeno više od 400 djece, a neki od njih rođeni su i na putu do El Shatta. O djeci se vodila posebna skrb. Za njih se pripremala posebna hrana, dijelilo mlijeko i davali savjeti majkama o zdravstvenoj brizi i odgoju djeteta, dok su likovi iz popularnih dječjih crtića oslikani na zidovima bolnice pružali barem djelić dječjeg svijeta mašte i razigranosti u teškoj izbjegličkoj stvarnosti.

23. O čemu ti govore imena poput Zbjegana, Elšatke, Sinajka, Logorke, Jordana, Suecke ili Italke?

Higijena je bila jedna od osnovnih zadataka Zdravstvenih odjela, a provodila se stalnim odvozom smeća, zatrpavanjem jama za nuždu, uklanjanjem nametnika (muha, glodavaca) te edukativnim tečajevima za održavanje higijene. Za uklanjanje glodavaca (miševa i štakora) bio je organiziran tzv. mišji tjedan u kojem su posebice sudjelovala djeca, dobivajući za svaki uspješan ulov po jedan pijastar (egipatski novac).

24. Čemu su služili ovi predmeti?

25. Što poručuje ovaj zidni plakat?

VJERA

Vjera i prakticiranje vjerskih običaja za izbjeglice kršćanske tradicije bila je duhovna okosnica života u zbjega. Uz većinsko katoličko stanovništvo u El Shattu su bili i izbjeglice pravoslavne i židovske vjeroispovijesti.

Osnivanjem katoličkih župa po logorima, održavanje svetih misa za sve vjeroispovijesti, vjeronauk u školama, crkvena vjenčanja, obilježavanje blagdana i crkvenih običaja (npr. procesija *Za križem* koju su održali župljani s otoka Hvara, u Velikom tjednu uoči najvećeg kršćanskog blagdana Uskrsa), svjedoče o kontinuitetu vjerskih, tradicijskih i kulturoloških vrijednosti u novom okruženju.

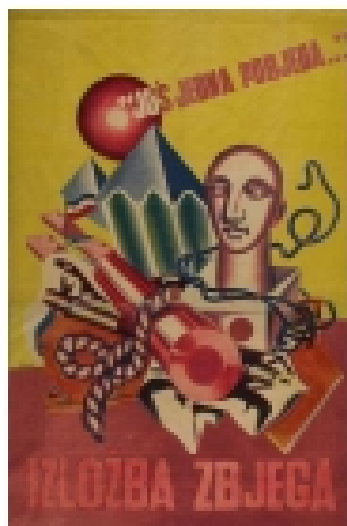
Iako je u socijalističkoj Jugoslaviji vjerski život El Shatta bio prešućivana činjenica, vjera se tada javno prakticirala budući da se još nije jasno isticalo socijalno komunističko učenje NOP-a. Pa ipak predznaci komunističke ideologije prisutni su u zbjegu. Tako je npr. groblje u El Shattu imalo vanjski oblik petokrake zvijezde, dok je oltarna slika središnje crkve – šatora prikazivala svetu obitelj s partizanskim kapama.

26. Kako se sve naziva središnji kip groblja u El Shattu koji i danas u azijskoj pustinji nijemo, ali snažno svjedoči o jednom od najvećih izbjegličkih logora?

Kip je djelo kipara Ante Kostovića. Brončani odjev nalazi se na Drveniku, otoku nedaleko od Trogira, rodnom mjestu umjetnika.

Groblje je tijekom izraelsko-palestinskih ratova bilo jako devastirano (uništeno). Obnovljeno je 80-tih godina 20. stoljeća, a 2005. godine prilikom ponovne obnove postavljena je ploča s popisom svih umrlih sudionika zbjega, od Italije do El Shatta, na kojoj je uklesano 856 imena.

KULTURA

U El Shattu posebna se pozornost pridavala organizaciji kulturnog života. Zahvaljujući angažmanu pojedinaca, profesionalnih kulturnih i prosvjetnih djelatnika, poput književnika Ranka Marinkovića, Marina Franičevića, Vjekoslava Kaleba, skladatelja Josipa Hatzea, kipara Ante Kostovića, slikara Živka Kljakovića i drugih, kulturni život bio je raznolik. U zbjegu je djelovala i fotosekcija pod vodstvom splitskog fotografa Ljube Garbina zahvaljujući kojoj danas brojne sačuvane fotografije svjedoče o životu i radu u El Shattu. Djela umjetnika, učenički radovi i stvaralaštvo običnih ljudi bili su prezentirani na prvoj izložbi zbjega u El shattu 1944. godine, a potom i u Kairu i Aleksandriji. Neka od tih djela nalaze se danas i na ovoj izložbi.

27. Navedi koje su sve kulturne sekcije djelovale u zbjegu.

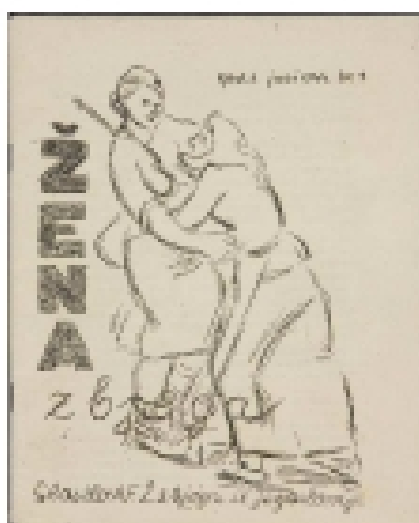
TISAK I PROPAGANDA

Visoki stupanj organiziranosti i pripremljenosti COZ-a u vođenju logora El Shatt, posebice je vidljiv u redovitom izlaženju brojnih listova i tiskovina. Prvi brojevi listova izlaze već pri samom formiranju zbjega, nekoliko dana nakon dolaska prve grupe izbjeglica. Iako su izrađivane i umnožavane

upotrebom najjednostavnije, primitive tehnologije, one su ispunjavale osnovnu funkciju informiranja i političke propagande NOB-a. Za razliku od tiskanih, posebnost su bile **pisane novine** proizvedene na duplikatorima (šapirograf) s ilustriranim naslovnicama i ukrašene crtežima, zahvaljujući angažmanu umjetnika koji su bili u El Shattu. U nedostatku papira izrađivale su se **zidne novine** ili su se javno čitale tzv. žive novine.

**28. Navedi koje su sve tiskovine izlazile u El Shattu?
(odgovori se kriju u ladičarima)**

III. REPATRIJACIJA - POVRATAK U DOMOVINU

Završetkom rata u svibnju 1945., izbjeglice se u razdoblju od jedanaest mjeseci postepeno vraćaju u domovinu. Razlozi dugotrajnog povratka bili su u nedostatku savezničkih brodova

za prijevoz izbjeglica u domovinu, ali i u zategnutim britansko-jugoslavenskim odnosima po pitanju određivanja granica FNRJ na području Istre i Slovenskog primorja nakon rata. Posljednja grupa izbjeglica stigla je u splitsku luku 24. ožujka 1946. godine.

29. Nabroji koje su sve uspomene, materijalne izbjeglice ponijele sa sobom?

30. Poslušaj svjedočanstva i sjećanja na život proveden u

El Shattu. Odaberi jednog od sudionika s popisa projekcije na zidu. Navedi njegovo ime i napiši o čemu svjedoči:

usmena povijest (oral history) = metoda povijesne dokumentacije kojom se putem intervjua s preživjelim sudionicima vremena istražuje

I na kraju, postavi i ti pitanje, a mi ćemo ga proslijediti nekom od sudionika zbjega! (odgovor napiši na posebnom listu papira koji možeš ostaviti na blagajni Muzeja)

Rješenja:

1. c, 2. b, 3. Makarsko primorje, Korčula, Vis, Hvar, Brač, Šolta, Split, Trogir, Omiš, Preko (otok Ugljan), Šibenik, Pelješac, Knin, Vodice, Benkovac, Kistanje, Metković, Biograd n/m, Dubrovnik, Zadar, Gračac, Gospić, srednja Dalmacija, 4. b, 5. Komunistička partija Jugoslavije, 6. Vis, 7. Bakar, južnoj Italiji, azijski dio Egipta, 8. 9. 10. Šatorskim gradom jer je bio sačinjen od redovni šatora, gradom u pijesku jer je bio smješten u pustinjском, azijskom dijelu Egipta, a gradom jer je sadržavao osnovne značajke urbane sredine: imao je ulice, kućne brojeve, kanalizaciju, pošta, škole, sportska i umjetnička društva, bolnica, crkvu i groblje., 11. a) nakon *giblija*, pustinjski vjetar, b) svuda samo pijesak, 12. b, 13. Centralni odbor zbjeга (COZ), 14. upravno-administrativni odjel, gospodarsko-financijski, prosvjetni, zdravstveni, tehnički i propagandni odjel, 15. rukotvorstvom (pletanjem, vezanjem), 16. odjeću (haljine), slapice za bebu, ukrasne stolnjake, ručne radove, torbice, jutena zavjesa, ukrasne jastučnice, igračke 17. izrađivanjem ribarskih mreža od niti šatorskih konopa, ribarska mreža i vrša od pruca, 18. 19. a) igračke, b) sapuni, c) obuća, 20. a i b, 21. pohađanje škole ili dječjeg vrtića, aktivnosti u pionirskim radionicama, u kazalištu, u školi za umjetnost i obrt te raznovrsne sportske aktivnosti, 22. Hajduk, 23. ambulanta za djecu, ambulanta za oči, uši i rane, ambulanta za odrasle, klinika za ispit vida i sluha, ginekološka klinika, klinika svraba, apoteka, prolazna bolnica, dječja stanica, zubna stanica, 24. rođeni su u zbjeгу, 25. za uklanjanje nametnika: muholovka i mišolovka, 26. Upute za održavanje higijene: ubij muhu, ne prolijevajte vodu po pijesku i zatvarajte bačve za smeće, 27. Majka domovina, 28. kazalište - zbor, Pionirsko kazalište, Sekcija za likovne umjetnosti, 29. dnevne novine *Naš list*, *Vijesti logorskog odbora zbjeга Jugoslavije – El Khataiba* i *Vijesti logorskog odbora zbjeга Jugoslavije – Talumbat*, zatim tjednici i mjesečnici: *Pionirski list*, *Naš pionir*, *15 dana kulturno-informativnog rada*, *Zena zbjeга*, *Omladinska riječ*, *Pionirski prilog*, *Prosvjeta*, 30. pjesnik iz El Shatta, školjka iz Crvenog mora, kamerički, novine, bilježnice, egipatski novac, britanske identifikacijske pločice, deka, zidni ukras, stolni tabletić, vilica, kutijica za nakit, razglednice, fotografije.

Hrvatski povijesni muzej

Nakladnik

Ankica Pandžić

Autorica i urednica

Andreja Smetko

Lektura

Silvija Brkić

Fotografije

Ivana Asić Mora

Grafičko oblikovanje

Andreja Smetko

Tisak

Denona

Naklada

500